

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до семінарських занять та самостійної роботи
з дисципліни «Логіка»
для здобувачів освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 033 «Філософія»
денної форми навчання

Черкаси
2023

УДК 16(07)
М54

Затверджено Вченою радою ФГТ
протокол № 6 від 27.03.2023 р.
згідно рішення кафедри
філософських і політичних наук,
протокол № _ від __.03.2023 р.

Упорядник: Рилова О.Ю., викладач

Рецензент: Астапова-Вязьміна О.І., к.ф.н., доцент

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Логіка» для здобувачів освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 033 «Філософія» денної форми навчання / [Упоряд. Рилова О.Ю.]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2023. 24 с. Назва з титульного екрана.

У методичних рекомендаціях міститься інформація щодо підготовки до семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Логіка». Подано завдання для підготовки студентів за темами семінарських занять, теми доповідей та презентацій, питання та завдання для самостійного вивчення дисципліни, питання для самоперевірки, перелік необхідної літератури. Для студентів спеціальності 033 Філософія.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Тематичний план	5
2. Структура семінарських занять	5
3. Перелік питань для підсумкового контролю	23
Список використаної літератури	24

Вступ

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Логіка» укладено відповідно до освітньо-професійної програми здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 033 «Філософія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є логіка як теорія і практика правильного мислення, зміст логічного аналізу природної й наукової мови; порядок здійснення міркувань та формулювання суджень і умовиводів, спираючись на закони логіки.

Міждисциплінарні зв'язки: знання з логіки можуть бути використані під час вивчення інших філософських дисциплін: Феноменологія, Метафізика та онтологія, Соціальна філософія, Аналітична філософія, Філософська антропологія та теорія пізнання, Філософія науки.

Метою викладання навчальної дисципліни «Логіка» є ознайомити студентів зі специфікою і найважливішими особливостями логіки як науки про закони і форми мислення, сформувати навички логічного аналізу категоріального апарату, здобутого у процесі формування професійних знань фахівця у галузі філософії, інтерес до логічних аспектів мислення, стимулювати потребу в підвищенні власної культури мислення, створити передумови для вільного володіння прийомами логічного мислення й свідомого їх використання.

Завдання курсу: з'ясувати об'єкт, предмет, функції науки логіки та методи логічного дослідження; ознайомити студентів філософської спеціальності із теоретичними основами логіки як філософської науки про процедуру правильного, аналітичного, критичного мислення; способами його організації та законами, дотримання котрих забезпечує формальну правильність здійснення інтелектуальних операцій і є умовою їх практичної ефективності; оволодіти логічним категоріальним та поняттєвим апаратом; вияснити специфіку основних форм (поняття, висловлювання та умовиводу) та законів (тотожності, несуперечності, виключеного третього, достатньої підстави) логіки; розвинути здатність до теоретичного та логіко-критичного мислення; навчити студентів-філософів практичним навичкам формування логічної культури мислення; критичного аналізу наукових і філософських текстів; виробити практичні навички коректного проведення дискусії.

Результати навчання (відповідно до ОПП):

- вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано;
- визначати особливості семантики та засобів семантичного аналізу, розрізняти логічні визначення між формулами та їх логічну коректність;
- розкривати природу синтаксичних та натуральних числень логічних висловлювань і логіки предикатів їх операційних можливостей як засобів обґрунтування процесу і результату вивідності, їх металогічних та методологічних проблем;
- усвідомлювати методологічні проблеми логіки предикатів як логічної теорії;

- демонструвати теоретичне та прикладне значення числень логічних висловлювань і логіки предикатів у розв'язуванні логічних, гносеологічних, методологічних та власне філософських проблем науки.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин 4 кредити ЄКТС.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Форми організації навчання, кількість годин		
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1.	Логіка як наука	4	2	9
2.	Поняття як форма мислення. Структура поняття	4	2	9
3.	Логічні операції з поняттями	4	2	9
4.	Судження як форма мислення. Види суджень	4	2	9
5.	Закони логіки	4	2	9
6.	Дедуктивні умовиводи	4	2	9
7.	Недедуктивні умовиводи	4	2	9
8.	Доведення та спростування	4	2	9
	Разом	32	16	72

2. СТРУКТУРА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема: Логіка як наука

План

1. Визначення логіки як науки.
2. Предмет і метод логіки.
3. Історичні етапи розвитку логічного знання.
4. Значення логіки.

Теми доповідей та презентацій

1. Значення філософських ідей Платона для розвитку логіки.
2. Внесок Аристотеля у становлення логіки як науки.
3. Роль логічного методу в дослідженні процесів та явищ навколишньої дійсності за Ф. Беконом.
4. Внесок Р. Декарта у розвиток логіки.
5. Г. Лейбніц – засновник математичної (символічної) логіки.
6. Внесок І. Канта у розвиток логіки і теорії пізнання.
7. Г. Гегель про роль і місце логіки у науковому пізнанні.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Які значення має термін «логіка»?
2. Що є предметом логіки?
3. Кого вважають засновником логіки?

4. Скільки та які етапи виділяють в історії розвитку логіки? Назвіть їхні хронологічні межі та фундаторів.

5. Дайте загальну характеристику основних історичних етапів розвитку логіки.

6. Навіщо потрібно вивчати логіку?

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 11–63.

2. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 8–13.

3. Логіка : словник-довідник / авт.-уклад. М. Г. Тофтул. Київ : Академія, 2012. 309 с.

4. Логіка: Хрестоматія / авт.-упор. С. Д. Цалін. 3-тє вид., переробл. і доповн. Харків : Факт, 2010. 864 с.

5. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 8–38.

6. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 9–60.

7. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 9–21.

Тема: Поняття як форма мислення. Структура поняття

План

1. Загальна логічна характеристика поняття.

2. Структура поняття: обсяг та зміст.

3. Види понять.

4. Логічні відношення між поняттями.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття.

2. З чого складається структура поняття?

3. Дайте визначення змісту та обсягу поняття. У чому полягає їхня сутність?

4. Що таке зміст поняття?

5. Що таке обсяг поняття?

6. Які ознаки фіксують у змісті понять?

7. Сформулюйте закон оберненого відношення між обсягом та змістом поняття.

8. На які види поділяються поняття залежно від обсягу? Наведіть приклади.

9. Що таке конкретні та абстрактні поняття? Наведіть приклади.

10. Що таке збірні та незбірні поняття? Наведіть приклади.

11. Що таке позитивні та негативні поняття? Наведіть приклади.

12. Що таке відносні та безвідносні поняття? Наведіть приклади.

13. На які види поділяються поняття за змістом? Наведіть приклади.
14. Що таке сумісні та несумісні поняття? Наведіть приклади.
15. Дайте визначення і наведіть приклади тотожності.
16. Дайте визначення і наведіть приклади відношення підпорядкування.
17. Дайте визначення і наведіть приклади відношення перетину.
17. Які тири відношень існують між несумісними поняттями? Розкрийте їх сутність і наведіть приклади.

Практичні вправи

1. Дайте логічну характеристику понять, тобто з'ясуйте їхні види:

➤ Університет,	➤ грамотний,
➤ Україна,	➤ тривалість,
➤ асиметрія,	➤ блискавка,
➤ вічний двигун,	➤ творчість,
➤ ліс,	➤ мати,
➤ студент,	➤ антидепресанти,
➤ Атлантида,	➤ країна,
➤ відлига,	➤ сміливість,
➤ держава,	➤ Тарас Шевченко,
➤ письменник,	➤ жіночність,
➤ гідність,	➤ ключ,
➤ Батьківщина,	➤ русалка,
➤ Іван Мазепа,	➤ привабливість,
➤ столиця,	➤ мова,
➤ безглуздий,	➤ Чахлик Невмирущий,
➤ комп'ютер,	➤ Черкаси,
➤ студентська група,	➤ кентавр,
➤ сусід,	➤ людина,
➤ живий труп,	➤ наречений,
➤ будинок,	➤ брат.

2. Наведіть поняття, які б мали такі логічні характеристики:

- загальне, конкретне, збірне, позитивне, безвідносне;
- одиничне, абстрактне, незбірне, позитивне, безвідносне;
- пусте, конкретне, незбірне, позитивне, безвідносне

3. Визначте відношення між поняттями, наведіть колові схеми, які їм відповідають:

- будинок, цегляний будинок, споруда, альтанка, недобудована споруда;
- іграшка, інерційна іграшка, лялька, інерційна машинка, пістолет;
- стихійне лихо, землетрус, явище природи, повінь, гроза;
- планета, Земля, Сонячна система, Сонце, Марс;
- числа, натуральні числа, парні числа, цілі числа, непарні числа;
- птахи, перелітні птахи, лелека, ластівка, голуб;
- овочі, бобові, огірки, квасоля, цибуля, часник, горох;

- дід, батько, син, онук, студент, політик;
- взуття, чоботи, босоніжки, резинові чоботи, підошва;
- смачне, зелене, кругле, бублик, гудзик.

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 64–79.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв’язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. С. 13–18.
3. Готинян-Журавльова В. В. Навчально-методичний посібник до вирішення задач з логіки для студентів заочного відділення філософського факультету та студентів нефілософських факультетів. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. С. 11–42.
4. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 136–191.
5. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 39–71.
6. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 61–87.
7. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 33–57.

Тема: Логічні операції з поняттями

План

1. Узагальнення та обмеження понять.
2. Визначення понять.
3. Поділ понять.
4. Прийми схожі з поділом.
5. Класифікація.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Що таке узагальнення поняття? Наведіть приклади.
2. Що таке обмеження поняття? Наведіть приклади.
3. Що таке визначення поняття?
4. Назвіть структурні компоненти визначення.
5. Назвіть правила визначення та наведіть приклади на кожне з них.
6. Що таке поділ поняття? Назвіть правила поділу понять.
7. Що таке дихотомічний поділ?
8. Яка різниця між поділом поняття та мисленнєвим розчленуванням деякого предмета? Наведіть приклади.
9. Назвіть прийоми схожі з поділом.
10. Що таке класифікація?
11. Яка відмінність між природною та штучною класифікацією?

Практичні вправи

1. Проведіть узагальнення понять:

- найвища гора Східних Карпат;
- найглибше прісноводне озеро у світі;
- найдавніша європейська мова;
- свідоцтво про здобуття загальної середньої освіти;
- нормативна лексика сучасної української мови;
- столиця європейської держави розташована на річці Дніпро;
- місто у Польщі;
- цегляний будинок;
- просте речення;
- меланхолічний темперамент;
- атмосферний тиск;
- тропічний клімат;
- арифметична дія;
- населений пункт;
- директор фірми;
- основні права людини;
- громадська організація;
- наукова теорія;
- унітарна держава;
- частина мови, яка виражає дію або стан як процес;
- вчитель української мови і літератури;
- конституція України;
- закон Ома;
- планета сонячної системи;
- Художня література.

2. Проведіть обмеження понять:

➤ фотографія найкращого друга;	➤ економіка;
➤ кіноактор;	➤ товар;
➤ ціна;	➤ країна;
➤ конституція;	➤ Богдан Хмельницький;
➤ геометрична фігура;	➤ суспільство;
➤ місто України;	➤ драматург;
➤ логіка;	➤ свобода;
➤ сучасний популярний співак;	➤ пісня;
➤ чемпіон;	➤ наукове видання;
➤ лейтенант;	➤ лекція;
➤ історія;	➤ столиця;
➤ бізнесмен;	➤ республіка.
➤ мова;	

3. Проведіть логічний аналіз визначення: вкажіть його структуру, вид і правильність:

- Рабовласництво – суспільний устрій, заснований на експлуатації;
- Озеро – це велика водойма з прісною водою;
- Пекло – це інша людина (Ж.-П. Сартр);
- Рай – це місце, де немає театру (І. Рат-Вег);
- Стіл – це предмет меблів, який служить для прийому їжі;
- Культура – це сукупність законів, норм та принципів;
- Реформа – зміна якоїсь зі сторін суспільного життя;
- Журналіст – це працівник газети або журналу;
- Випадковість – це форма прояву необхідності
- Демократія – форма державно-політичного устрою суспільства, заснована на визнанні народу джерелом влади та всезагального рівноправ'я у поєднанні з широким колом громадянських прав і свобод; за якої основні рішення приймаються усіма громадянами, котрі мають право голосу.

4. Проведіть логічний аналіз поділу: визначте його структуру, вид і правильність:

- Реформа – зміна якоїсь зі сторін суспільного життя;
- Люди поділяються на сангвініків, холериків, флегматиків, меланхоліків та психічно нормальних;
- До видів мистецтва належить живопис, поезія, театр, кінематограф, драма, музика;
- Люди поділяються на тих, у кого 1 група крові, 2 група крові, 3 група крові або 4 група крові;
- Кава може бути розчинною, гранульованою, чорною та купчиною;
- Вчинки бувають немотивованими, жорстокими та вимушеними;
- Сім'ї поділяються на бездітні та багатодітні;
- Музика буває симфонічною, джазовою, оперною, популярною та народною;
- За рівнем доходів можна виділити наступні соціальні верстви: багаті та бідні;
- Держави бувають республіканські, монархічні та демократичні.

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 80–92.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв'язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. С. 19–25.
3. Готинян-Журавльова В. В. Навчально-методичний посібник до вирішення задач з логіки для студентів заочного відділення філософського факультету та студентів нефілософських факультетів. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. С. 29–42.
4. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 160–191.

5. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 60–71.

6. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 72–87.

7. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 58–90.

Тема: Судження як форма мислення. Види суджень

План

1. Загальна характеристика судження.
2. Види простих суджень.
3. Логічні відношення між судженнями.
4. Види складних суджень.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Що таке судження?
2. З яких частин складається судження?
3. В яких відношеннях знаходяться частини логічного судження та члени граматичного речення?
4. Наведіть приклади одиничного стверджувального та одиничного заперечувального судження.
5. Наведіть приклади частковостверджувального та загальнозаперечувального судження.
6. Яке значення мають загальні судження?
7. Які судження називаються тотожними? Наведіть приклад.
8. Які судження називаються протилежними? Наведіть приклад.
9. Які судження називаються суперечливими? Наведіть приклад.
10. Що таке з'єднувальне, або кон'юнктивне судження? Наведіть приклад.
11. Що таке умовне, або імплікативне судження? Наведіть приклад.
12. Що таке розділове, або диз'юнктивне судження? Наведіть приклад.
13. Що таке еквівалентне судження? Наведіть приклад.
14. Наведіть приклад судження із запереченням.

Практичні вправи

1. Визначте структуру і вид простого судження, запишіть його логічну форму:

- Законність є невід'ємною частиною демократії.
- Зірки – небесні тіла.
- Ніхто його не зрозумів.
- Є люди, які не розрізняють кольорів.
- Жоден з нас не міг із цим змиритися.
- Вона була невисокою.
- Картопля – не морква.
- Ніхто не любить бути переможеним.

- В житті трапляються не дуже приємні випадки.
- Будь-яке число є математичний знак.
- Деякі книги не є художніми.
- Кожен відповідає за себе.
- Деякі люди професіонали.
- Всі голосні – звуки.
- Деякі квіти не тюльпани.
- Деякі письменники є класиками.
- Деякі люди не є комунікабельними.
- Кожен підручник є книгою.
- Деякі цінні папери не є акціями.
- Будь-який політик є людиною.
- Деякі банки не є комерційними.
- Деякі фірми є конкурентами.
- Жодне гаряче не є холодним.
- Будь-яка війна є конфліктом.
- Деякі монархи були деспотами.

2. Визначте кількість та якість простого судження:

- Всі газети – періодичні видання.
- Деякі студенти навчаються за індивідуальним графіком.
- Жоден гуманіст не підтримує смертну кару.
- Деякі художники – експресіоністи.
- Власні назви пишуться з великої літери.
- Не все те золото, що блищить.
- Кожен громадянин України має право на освіту.
- Деякі економісти – банкіри.
- Всі православні є християнами.
- Деякі політики – народні депутати.
- Кожний міф є легендою.
- Деяка інформація не є новинами.
- Будь-яке золото є дорогоцінний метал.
- Жодна демократія не є тоталітаризмом.
- Будь-який розвиток є прогрес.
- Деякі думки не є фантазією.
- Жоден сон не є реальністю.
- Жодна зима не є літо.
- Деякі люди не є філософами.
- Все минуле є історією.

3. Визначте відношення між простими судженнями:

- Усі озера є прісними водоймищами. Жодне озеро не є прісним водоймищем.
- Жодна флейта не є струнним інструментом. Деякі флейти – струнні інструменти.

- Всі люди розумні істоти. Деякі люди не є розумними істотами.
- Деякі політики мають ораторські здібності. Деякі політики не мають ораторських здібностей.
- Кожен студент знає якусь іноземну мову. Кожен студент не знає деякі іноземні мови.
- Всі люди – особистості. Деякі люди не є особистостями.
- Всі дорослі спочатку були дітьми. Деякі дорослі ніколи не були дітьми.
- Вона не могла не знати, що порушує закон. Вона могла і не знати, що порушує закон.
- Кожна людина має право на свою точку зору. Є люди, які мають право на свою точку зору.
- У кожної людини свій характер. Всі люди мають різні характери.
- Всі свідки дають правдиві свідчення. Деякі свідки дають правдиві свідчення.
- Усі студенти виконали це завдання. Не всі студенти виконали це завдання.
- Деякі університети приватні. Багато університетів приватних.
- Усі студенти склали сесію добре. Більшість студентів склали сесію добре.
- Всі мої друзі мають вищу освіту. Не всі мої друзі мають вищу освіту.
- Деякі гриби отруйні. Є такі гриби, які отруйні.
- Деякі студенти не склали іспит з логіки. Багато студентів не склали іспит з логіки.
- Деякі спортсмени – плавці. Деякі спортсмени – не плавці.
- Деякі люди грають на музичних інструментах. Деякі люди не грають на музичних інструментах.
- Кожен знак має смисл і значення. Деякі знаки не мають значення.

4. Складіть таблицю істинності до кожної формули і визначте чи є вона логічним законом:

➤ $(A \vee B) \rightarrow A$	➤ $A \vee (B \vee \sim B)$
➤ $A \vee B \rightarrow \sim B$	➤ $(A \vee \sim A) \leftrightarrow (B \wedge \sim B)$
➤ $(A \wedge B) \rightarrow A$	➤ $\sim(A \vee B) \leftrightarrow (\sim A \wedge \sim B)$
➤ $\sim(A \wedge B)$	➤ $(A \rightarrow B) \wedge \sim A$
➤ $(A \rightarrow B) \vee B$	➤ $\sim(\sim A \vee \sim B)$

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 93–138.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв'язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. С. 26–43.
3. Готинян-Журавльова В. В. Навчально-методичний посібник до вирішення задач з логіки для студентів заочного відділення філософського факультету та студентів нефілософських факультетів. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. С. 43–72.
4. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 192–249.

5. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 72–89.

6. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 88–110.

7. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 91–163.

Тема: Закони логіки

План

1. Загальна характеристика законів логіки.
2. Закон тотожності.
3. Закон заборони суперечності.
4. Закон виключеного третього.
5. Закон достатньої підстави.
6. Значення законів логіки.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Що таке логічний закон?
2. В чому сутність закону тотожності. Зазначте, які сторони дійсності він відображає?
3. Наведіть приклади порушення закону тотожності.
4. В чому сутність закону суперечності?
5. Наведіть приклади порушення закону суперечності.
6. В чому сутність закону виключеного третього?
7. У яких випадках діє і не діє закон виключеного третього? Наведіть приклади.
8. В чому сутність закону достатньої підстави?
9. Яке значення мають логічні закони?

Практичні вправи

1. Чи порушується закон тотожності в таких висловлюваннях?

- З магазину була вчинена крадіжка пілососа та іншого медичного обладнання;
- Ріст злочинності залежить від того, наскільки стійко та ефективно ведеться боротьба з правопорушеннями;
- Враховуючи, що умови сприяють вчиненню злочину є результатом відсутності недостатньо проведеної роботи виховного характеру серед населення, прошу вжити заходи з усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину;
- На прохання потерпілого слідчий не реагував, а з допомогою гітари виражався нецензурними словами і погрожував останній вбивством;
- Захисник з матеріалами справи ознайомився і від нього поступила заява: звільнити його з-під стражі.

2. Чи можуть бути дані висловлювання одночасно істинними?

- Цей студент склав іспит з логіки. Цей студент не склав іспит з логіки;
- Сумка, вкрадена у потерпілої, була синього кольору. Сумка, знайдена у обвинуваченого, не була синього кольору;
- Петренко є відмінником. Петренко не є відмінником.
- Жоден терористичний акт не є справедливим. Деякі терористичні акти – справедливі;
- Матвієнко вчинив тяжкий злочин у м. Київ у вівторок о 19 годині. Матвієнко не вчинив тяжкий злочин у м. Київ у вівторок о 19 годині;

3. Чи виконується закон виключеного третього в таких прикладах?

- встиг, не встиг;
- великий, маленький;
- старий, молодий;
- поезія, проза;
- живий, мертвий.

4. Чи порушується закон достатньої підстави в таких висловлюваннях?

- Не ставте мені незадовільну оцінку. Я прочитав весь підручник і, можливо, щось відповім;
- Прийшла весна – сніг розтанув;
- Вона – поганий майстер. Я чула про неї негативні відгуки;
- Бажати добра дитині, привчаючи її до праці, означає – давати їй задания, які вона може виконати, враховуючи всі її сильні та слабкі сторони;
- Людина походить від мавпи. Цю думку доводить теорія Дарвіна.

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 195–203.
2. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 24–43.
3. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 107–147.
4. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 330–363.
5. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 102–163.

Тема: Дедуктивні умовиводи

План

1. Загальна характеристика умовиводу та його структура.
2. Види умовиводів.
3. Поняття про дедуктивний умовивід.

4. Види дедуктивних умовиводів.
5. Прямі дедуктивні умовиводи.
6. Непрямі дедуктивні умовиводи.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Що таке умовивід?
2. Які види умовиводів ви знаєте?
3. Що таке дедуктивний умовивід?
4. Що таке суто умовні (імплікативні) умовиводи?
5. Охарактеризуйте умовно-категоричний умовивід?
6. Визначте розділово-категоричний умовивід?
7. Що таке умовно-розділовий умовивід?
8. Які види непрямих дедуктивних умовиводів ви знаєте? Наведіть схеми.

Практичні вправи

1. Чи правильно побудовані наступні силогізми?

- Всі риби дихають зябрами. Кашалот не дихає зябрами. Отже, кашалот не риба.
- Думка – це рух. Рух є особливістю всієї матерії. Отже, думка є особливістю всієї матерії.
- Логіка вивчає форми і закони правильного мислення. Вчення про поняття є частиною логіки. Отже, вона вивчає закони і форми правильного мислення.
- Істинність судження правильно відображає дійсність. Дана думка правильно відображає дійсність. Отже, вона є істинним судженням.

2. Встановіть вид умовного умовиводу та його правильність, формалізуйте висловлювання:

- Якщо б ми не вивчали філософію, то не мали б правильного розуміння законів розвитку. І так як ми вивчаємо філософію, отже ми маємо правильне розуміння законів розвитку.

3. Відновіть умовно-категоричний умовивід з контексту:

- Якщо б я не пам'ятав, що це за предмет, то я б не зміг його знайти;
- Якщо б він не був злочинцем, то, напевно, був би порядною людиною. Але його «порядність» вже бачили.

4. З'ясуйте, чи наведені міркування побудовані за правильними логічними формами (схемами) різновидів розділово-категоричного міркування:

- Ці ліки корисні або шкідливі. Вони корисні. Отже...
- Шлях комети є або еліпсом, або параболою, або гіперболою. Шлях цієї комети не може біти ані параболою, ані гіперболою. Отже...
- Ця дія або дозволена, або заборонена. Вона не дозволена. Отже...

- Будь-яка реформа розумна або некорисна. Реформи кабінету Міністерства були некорисні. Отже...
- Лінії бувають прямі, криві або ламані. Ця лінія – ламана. Отже...

5. З'ясуйте, чи наведені міркування побудовані за правильними логічними формами (схемами) різновидів умовно-розділового міркування:

- Якщо злочинці є душевнохворими, то вони мають бути ізольовані від суспільства. Якщо злочинці – нормальні люди, то вони повинні бути покарані;
- Якби він був розумний, то побачив свою помилку; якби він був щирим, то визнав її. Але він або не бачить своєї помилки, або не визнає її;
- Якби я був не злопам'ятний, то забув би образу. Якби я був би добрий, то пробачив би образу. Але я не забув образу і не пробачив її;
- Якщо людина скупа, то вона накопичує гроші. Якщо людина ощадлива, то вона витрачає їх помірно. Ця людина не накопичує гроші і не витрачає їх помірно;
- Якщо студент любить вчитися, то йому не потрібне заохочення. Якщо він відчуває відразу до навчання, то заохочення марне. Але студент або любить вчитися, або відчуває відразу до навчання.

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 139–187.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв'язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. С. 44–75.
3. Готинян-Журавльова В. В. Навчально-методичний посібник до вирішення задач з логіки для студентів заочного відділення філософського факультету та студентів нефілософських факультетів. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. С. 73–106.
4. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 250–336.
5. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 148–171.
6. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 129–163.
7. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 164–213.

Тема: Недедуктивні умовиводи

План

1. Загальна характеристика недедуктивних (правдоподібних) умовиводів.
2. Індуктивні умовиводи.
3. Види індуктивних умовиводів.
4. Умовиводи за аналогією.

5. Види умовиводів за аналогією.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення індуктивного умовиводу.
2. Що таке повна індукція? Наведіть приклад.
3. Що таке неповна індукція? Наведіть приклад.
4. Що таке наукова індукція? Наведіть приклад.
5. Сформулюйте сутність методу єдиної схожості і наведіть приклад.
6. Сформулюйте сутність методу єдиної різниці і наведіть приклад.
7. Сформулюйте сутність методу супровідних змін і наведіть приклад.
8. Сформулюйте сутність методу залишків і наведіть приклад.
9. В чому сутність логічної помилки «поспішне узагальнення»? Наведіть приклади.
10. В чому сутність логічної помилки «після цього, отже, з цієї причини»?
11. Що таке умовивід за аналогією? Наведіть приклад.
12. Навіщо використовуються аналогії?

Практичні вправи

1. Проаналізуйте індуктивні міркування:

- Деймос і Фобос не мають атмосфери. Отже, всі природні супутники Марса не мають атмосфери;
- Гривня, євро, долар США є засіб платежу, отже, всі гроші є засіб платежу;
- Яблуко падає на землю. Камінь падає на землю. Пір'їна падає на землю. Отже, все притягується до землі;
- Дніпро – велика річка. Дніпро впадає у Чорне море. Отже, деякі великі річки впадають у Чорне море;
- Викладач, читаючи підряд список студентів групи, переконується, що названі ним студенти присутні. Виходячи з цього, викладач робить висновок, що присутні всі студенти;
- Якщо на горобині багато плодів – зима буде холодною, якщо мало – теплою;
- У понеділок, вівторок, середу, четвер, п'ятницю, суботу, неділю була сонячна погода. Отже, весь тиждень була сонячна погода;
- Гострі кути мають вершину. Прямі кути мають вершину. Тупі кути мають вершину. Отже, всі кути мають вершину;
- До складу білого кольору входять червоний, жовтий, зелений, синій, фіолетовий та інші кольори. Отже, всі кольори спектру, зливаючись разом, утворюють білий колір;
- Земля, Марс, Сатурн рухається навколо Сонця. Отже, всі планети Сонячної системи рухаються навколо Сонця.

2. Проведіть логічний аналіз аналогії:

- Йоган Кеплер писав про те, що Земля подібно до людини має внутрішню теплоту, і в цьому нас переконує вулканічна діяльність. Судинам живого

тіла на Землі відповідають ріки. Існує ще ряд відповідностей. Але людина має душу. Отже, Земля також має душу;

- Долар США є засіб платежу, обігу і накопичення. Гривня є засіб платежу і обігу. Отже, ймовірно, що гривня є також засобом накопичення;
- Важко визначити, що таке демократія. Вона подібна до жирафи. Раз подивишся – і вже більше ні з чим не переплутаєш;
- Сократ – філософ з Афін. Платон – з Афін. Отже, ймовірно, Платон – філософ;
- Мудрість корисніше, ніж дурість, так само як світло корисніше, ніж темрява;
- Все перетворюється на вогонь, і вогонь – на все, подібно до того, як золото перетворюється на товари, а товари – на золото;
- Оскільки мені сподобався роман Т. Драйзера «Американська трагедія», то, мабуть, мені сподобаються інші його романи;
- Життя подібне до театру: в ньому досить часто дурні люди займають найкращі місця;
- Мураха – сама по собі істота мудра, але в саду або на городі вона шкідлива. Так само і люди, занадто самолюбні, шкодять суспільству. Обери розумну середину між самолюбством і суспільним обов'язком;
- Любов схожа на лихоманку, вона народжується і згасає без найменшої участі волі.

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 188–193.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв'язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. С. 44–79.
3. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 337–361.
4. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 172–207.
5. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 214–309.

Тема: Доведення та спростування

План

1. Аргументація та її види.
2. Доведення та його види.
3. Структура доведення.
4. Правила доведення.
5. Поняття про критику та її види.
6. Спростування як окремий випадок критики.

Питання та завдання для самоперевірки

1. Що таке аргументація та які її види?
2. Визначте що таке доведення та охарактеризуйте його структуру.
3. Що таке пряме доведення та непряме доведення?
4. Охарактеризуйте спростування та критику в спростуванні.
5. Що таке спростування тези?
6. Яка буває критика аргументів та спростування демонстрації?
7. Що таке суперечка як форма дискусії?

Практичні вправи

1. Здійсніть логічний аналіз аргументації/критики:

- Якщо вам судилося померти, то ви помрете – всеодно, чи покличете ви лікаря, чи ні; і якщо вам судилося одужати, ви так само все одно одужаєте. Але врешті-решт що-небудь вам судилося – або померти, або одужати. Отже, ви помрете або одужаєте – все одно, чи покличете ви лікаря, чи ні;
- Кожен відмінник отримує підвищену стипендію. Студент Сидоренко отримує підвищену стипендію, оскільки він відмінник;
- Це число просте, бо воно ділиться лише на одиницю і саме на себе;
- Всі слова, що означають предмети і відповідають на питання «хто?» або «що?», є іменниками, а слово «книга» означає предмет і відповідає на питання «що?». Отже, слово «книга» є іменником;
- Чотирикутник ABCD – ромб, оскільки всі його сторони рівні, а чотирикутники, які мають рівні сторони, називаються ромбами;
- Студенти можуть скласти іспит або на відмінно, або на добре, або на задовільно, або на незадовільно. На іспиті з логіки ніхто у нашій групі ні відмінної, ні задовільної, ні незадовільної оцінки не отримав. Отже, всі склали іспит на добре;
- Будь-яка думка, в якій щось стверджується або заперечується і яка є або істинною, або хибною, є судженням. В думці «Клімат Сахари – різко континентальний» наявне ствердження і вона істинна. Отже, ця думка є судженням;
- Кити – ссавці, оскільки вигодовують своїх дітей молоком;
- Смерть нічого для нас не означає. Бо те, що розкладається, позбавлене почуття, а тіло, що позбавлене почуття, нас зовсім не обходить;
- Потрібно займатися спортом, оскільки спорт зміцнює здоров'я і загартовує організм.

2. Які правила суперечки порушують у наведених прикладах, які помилки допускаються. Продовжіть суперечку, запропонувавши варіант захисту від аргументативної пастки:

- На семінарі для керівників підприємства Сергій пропонує своїм колегам об'єднати два відділи для того, щоб краще організувати роботу і більше орієнтуватися на клієнтів. Його атакує Олексій.
- Олексій: «Це ж маразм, що Ви тут нам розповідаєте. Дивує, що саме Ви пропонуєте все це. Ваша ж власна фірма збанкрутіла?»;

- Наталія і Євген, керівники відділів компанії, вирішують питання, яким чином співробітники компанії можуть бути залучені до процесу прийняття рішень. Наталія вважає, що оскільки будь-який керівник несе тягар відповідальності сам, то й рішення він повинен приймати самостійно.
 - *Наталія*: «Уявіть собі, що, приймаючи рішення, я іноді дійсно почну радитися зі своїми співробітниками. Тим я надам їм хибну надію на те, що їхня думка буде врахована і при вирішенні інших питань. Ти можеш уявити собі цю плутанину? Якщо усі захочуть брати участь у всіх обговореннях, то рішення будуть прийматися надзвичайно тяжко і повільно, кінець-кінцем ми, швидше за все, взагалі не зможемо нічого вирішувати. Це ж катастрофічно вплине на роботу!»;
- У Івана виникли проблеми з керівником його робочої групи. Він йде до керівника відділу, щоб порадитися, як поводитися в даній ситуації. Йому ця розмова не подобається і він хоче якомога швидше позбутися Івана.
 - *Керівник відділу*: «Зрозуміло, Ви праві. У вас є дві можливості: пожалітися або піти з команди. Але подумайте добре! Не виключено, що, якщо Ви будете жалітися, у Вас будуть неприємності. Якщо Ви підете з команди, то втратите шанс на підвищення. Що б Ви не зробили, ви програєте».

Список рекомендованої літератури

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 204–210.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв'язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. С. 76–79.
3. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 362–390.
4. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 208–252.
5. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. С. 174–197.
6. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 248–309.

3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Визначення логіки як науки.
2. Предмет і метод логіки.
3. Історичні етапи розвитку логічного знання.
4. Значення логіки.
5. Загальна логічна характеристика поняття.
6. Структура поняття: обсяг та зміст.
7. Види понять.
8. Логічні відношення між поняттями.
9. Узагальнення та обмеження понять.
10. Визначення понять.
11. Поділ понять.
12. Прийми схожі з поділом.
13. Класифікація.
14. Загальна характеристика судження.
15. Види простих суджень.
16. Логічні відношення між судженнями.
17. Види складних суджень.
18. Загальна характеристика законів логіки.
19. Закон тотожності.
20. Закон заборони суперечності.
21. Закон виключеного третього.
22. Закон достатньої підстави.
23. Значення законів логіки.
24. Загальна характеристика умовиводу та його структура.
25. Види умовиводів.
26. Поняття про дедуктивний умовивід.
27. Види дедуктивних умовиводів.
28. Прямі дедуктивні умовиводи.
29. Непрямі дедуктивні умовиводи.
30. Загальна характеристика недедуктивних умовиводів.
31. Індуктивні умовиводи.
32. Види індуктивних умовиводів.
33. Умовиводи за аналогією.
34. Види умовиводів за аналогією.
35. Аргументація та її види.
36. Доведення та його види.
37. Структура доведення.
38. Правила доведення.
39. Поняття про критику та її види.
40. Спростування як окремий випадок критики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богдановський І. В., Льовкіна О. Г., Савицька І. М. Логіка : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 310 с.
2. Гнатюк Я. С. Завдання з логіки та методики їх розв'язання. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2007. 80 с.
3. Готинян-Журавльова В. В. Навчально-методичний посібник до вирішення задач з логіки для студентів заочного відділення філософського факультету та студентів нефілософських факультетів. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. 189 с.
4. Конверський А. Є. Логіка : підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 391 с.
5. Логіка : словник-довідник / авт.-уклад. М. Г. Тофтул. Київ : Академія, 2012. 309 с.
6. Логіка для правознавців : навч. посіб. / О. О. Бандура та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 144 с.
7. Логіка: Хрестоматія / авт.-упор. С. Д. Цалін. 3-тє вид., переробл. і доповн. Харків : Факт, 2010. 864 с.
8. Ряшко В. І. Логіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 328 с.
9. Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Логіка : навчальний посібник. Київ : Вадекс, 2020. 370 с.
10. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 400 с.